

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดของประเทศที่พัฒนาแล้วถือว่า พลเมืองเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด สมควรที่รัฐจะต้องทุ่มเทและลงทุนพัฒนาอย่างไม่กลัวความสิ้นเปลือง เพราะต้องยอมรับว่า "ทุนมนุษย์" ที่มีศักยภาพจะนำประเทศไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพการพัฒนา กำลังคนของประเทศ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างก็ดำเนินการเพื่อสนองความต้องการของประเทศ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กรมอาชีวศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาและผลิตกำลังคน ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ (เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้, 2537 : 2) โดยมีปรัชญาในการจัดการศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีแนวคิดเชื่อว่า จะทำการฝึกกำลังคนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าของประเทศ เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้วสามารถประกอบอาชีพได้ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างชาญฉลาด มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ (ธีรภูมิ บุณยโสภณ 2536 : 72) สถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา จึงเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตกำลังคนระดับกลางในสาขาต่าง ๆ ให้ออกไปประกอบอาชีพ เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดหลักสูตรวิชาชีพ แบ่งออกเป็นประเภทวิชาและระดับต่าง ๆ ในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม พาณิชยกรรมและศิลปกรรม และให้บริการแก่หน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ความสามารถ ประกอบอาชีพได้ (วิจิตร ตีจันทร์, 2537 : 143)

บุคลากรของกรมอาชีวศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่คือคณาจารย์ จะทำหน้าที่สอนภาคทฤษฎีและฝึกงานภาคปฏิบัติให้แก่นักเรียนนักศึกษา การจะสอนให้คนมีความรู้ ความสามารถดี มีทักษะเยี่ยม มีความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ และมีคุณธรรมสูงนั้น ผู้สอนควรจะต้องมีความรู้และทักษะเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์ประกอบอาชีพมาก่อน ซึ่งในความเป็นจริงส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เรียนจบมาจากสถาบันอุดมศึกษาวิชาชีพในประเทศ หรือต่างประเทศยังไม่เคยปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการมาก่อน คณาจารย์ในแต่ละสถานศึกษาแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท มีทั้งสายผู้บริหารสถานศึกษา สายผู้สอนวิชาชีพ และวิชาสามัญพื้นฐาน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำและสั่งการเพื่ออำนวยความสะดวก การกระตุ้น การสร้างแรงจูงใจ การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่คณาจารย์ให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดี มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

อันจะส่งผลดีไปถึงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และคุณภาพชีวิตของคณาจารย์ในที่สุด แต่การบริหารก็ไม่อาจสร้างความพึงพอใจให้คณาจารย์ได้เพียงพอ เป็นเหตุให้คณาจารย์แต่ละกลุ่มมีคุณภาพชีวิต และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไม่เหมือนกัน จึงทำให้อาจารย์บางคนไปทำงานเพื่อหารายได้พิเศษ เช่น รับเขียนแบบและรับงานก่อสร้าง รับงานซ่อมเครื่องยนต์ รับงานเดินสายไฟฟ้าและติดตั้งเครื่องทำความเย็น ซ่อมเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ ผลิตภัณฑ์สิ่งของและบริการรับจ้าง หรือเปิดสอนกวดวิชาสามัญพื้นฐานเพื่อหารายได้ และที่เห็นว่ามีลักษณะพิเศษก็คือ หลายคนยินดีโอนไปอยู่มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานอื่นหรือไปทำงานในห้างร้าน บริษัทเอกชน ที่ให้ค่าตอบแทนสูงและมีสถานภาพดีกว่า หลายคนพึงพอใจเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด อันเป็นส่วนหนึ่งของความไม่พึงพอใจในการทำงานของคณาจารย์ ซึ่งความพึงพอใจในการทำงานนั้น หมายถึงทัศนคติที่ดีของคนทำงานที่มีต่องานที่ทำ มีความรัก ภาคภูมิใจในตำแหน่งงาน ในรายได้ ผูกพันและภักดี มีความสุข อันเป็นประเด็นสำคัญในการที่จะศึกษา เพราะถ้าบุคลากรทำงานด้วยความพึงพอใจ จะทำให้งานมีประสิทธิภาพ แต่จากสภาพที่เป็นอยู่ แสดงว่าคณาจารย์ไม่พึงพอใจสภาพชีวิตการทำงาน เป็นเหตุให้ต้องหารายได้พิเศษ ต้องการสวัสดิการที่ดี ใครมีความสามัคคีปรองดองกัน มีขวัญกำลังใจและไม่หาความเจริญก้าวหน้า เมื่อสภาพการของงานที่ปฏิบัติไม่สนองความพึงพอใจ ทำให้มีปัญหาแก่การบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก

จากสภาพปัญหาและสาเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าสถานศึกษาเหล่านี้บางแห่งตั้งมานานแล้ว แต่ไม่เจริญก้าวหน้ารวดเร็วเท่าที่ควร เพราะมีปัญหาในการบริหารงานบุคลากร การปฏิบัติงานของคณาจารย์ จึงสมควรจะได้ศึกษาสภาพปัญหาและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของคณาจารย์ คุณภาพชีวิตคณาจารย์ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นจังหวัดนำร่องปฏิรูปการศึกษา ใน 3 สายงานคือ สายบริหาร สายวิชาชีพ และสายสามัญ ของสถานศึกษา 6 แห่ง เพื่อเป็นข้อมูลให้กรมอาชีวศึกษาหรือผู้มีส่วนในการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบ และพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีคุณภาพเหมาะสม ไว้ใช้ในราชการสืบไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความพึงพอใจ ในการปฏิบัติงานของคณาจารย์สถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ใน 6 ด้านคือ ด้านสภาพงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เงินเดือนและสวัสดิการที่ได้รับโอกาสก้าวหน้าที่จะได้เลื่อนตำแหน่ง และขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจ ในการปฏิบัติงานของคณาจารย์สถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตาม เพศ ตำแหน่งหน้าที่ วุฒิการศึกษา ของคณาจารย์ และประสบการณ์ในการทำงาน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประกอบด้วย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัด พิษณุโลก จำนวน 6 วิทยาลัยคือ วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก วิทยาลัยเทคนิคสองแคว วิทยาลัยอาชีวศึกษาพิษณุโลก วิทยาลัยพัฒนวิชาการบึงพระพิษณุโลก วิทยาลัยสารพัดช่าง พิษณุโลก และวิทยาลัยการอาชีพนครไทย จำนวนประชากร 30 คน

1.2 ผู้สอน แยกเป็นสายอาชีพและสายสามัญพื้นฐานจำนวน 326 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ เลือกกลุ่มตัวอย่างจากบุคลากรใน 6 สถานศึกษา จำนวน 180 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 30 คน ผู้สอน 150 คน โดยการสุ่มเลือก ดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา เจาะจงทุกคน 6 สถานศึกษา ๆ ละ 5 คน

2.2 ผู้สอน เลือกสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตาม ประเภทงานปฏิบัติงานและประเภทวิชาที่สอน ตามตารางสัณเชิงตรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ประชากร 326 ได้กลุ่มตัวอย่าง 150 คน

ขอบเขตของเนื้อหา

ความพึงพอใจในการทำงานของอาจารย์ ศึกษาลงทฤษฎีของ พอร์ตเตอร์ และลอว์เลอร์ (Porter and Lawler, 1983 : 78-87) ประกอบกับเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการทำงานของ สมิท และคณะ (Smith and others) ซึ่ง วีระชัย เสมากักดี (1987) ผู้ได้รับ อนุญาตจาก สมิท ให้แปลแบบสอบถามเป็นภาษาไทย และของ สรรค์ วรอินทร์ ภายใต้องค์ ประกอบ 6 ด้าน คือ

1. งานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน (work on your present job)
2. เงินเดือนที่ได้ในปัจจุบัน (present pay)
3. โอกาสที่จะได้เลื่อนตำแหน่ง (opportunities of promotion)
4. การนิเทศงาน (supervision)
5. เพื่อนร่วมงานในปัจจุบัน (people on your present job)
6. ลักษณะทั่วไป (job in general)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ศึกษาจากคณาจารย์ 6 สถานศึกษา แยกเป็นสายผู้บริหารสถานศึกษาและสายผู้สอน แยกเป็น 4 ตัวแปร ได้แก่
  - 1.1 เพศ จำแนกเป็น เพศชาย และเพศหญิง
  - 1.2 ตำแหน่งหน้าที่ จำแนกเป็น สายผู้บริหารสถานศึกษา และสายผู้สอน
  - 1.3 วุฒิกการศึกษา จำแนกเป็น ปริญญาสายอาชีพและปริญญาสายสามัญ
  - 1.4 ประสบการณ์ในการทำงาน แบ่งเป็น 1 – 5 ปี, 6 – 10 ปี, และ 11 ปีขึ้นไป
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจในการทำงานของคณาจารย์ ภายใต้องค์ประกอบ 6 ด้าน ที่ปรับปรุงมาจากขอบเขตของเนื้อหาของ Porter and Lawler. (1983), Smith and others. (1986). และ สวรรค์ วรอินทร์. (2542). ประกอบด้วย
  - 2.1 สภาพงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน
  - 2.2 ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา
  - 2.3 ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
  - 2.4 เงินเดือนและสวัสดิการที่ได้รับ
  - 2.5 โอกาสก้าวหน้าที่จะได้เลื่อนตำแหน่ง
  - 2.6 ขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำขึ้นในช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และต่อมารัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2545 เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการออกเป็น 5 สำนักงาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นสำนักงาน 1 ใน 5 ของกระทรวงศึกษาธิการ การจัดโครงสร้างสถาบันการอาชีวศึกษาอาจจะมีผลกระทบ การบริหารงานบุคลากรได้ จึงควรจะได้มีการวิจัยเพิ่มเติมต่อไปอีก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลของคณาจารย์สถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัด พิษณุโลก มีความพึงพอใจในสภาพชีวิตการทำงาน ในปัจจุบัน
2. ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การปฏิบัติงานของ คณาจารย์ ในการเื้ออำนวยการต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ไปสู่การจัดการ สอนนักเรียนนักศึกษา ให้ดียิ่งขึ้น

สมมุติฐานในการวิจัย

1. คณาจารย์ ที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกัน
2. คณาจารย์ ที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน แตกต่างกัน
3. คณาจารย์ ที่อยู่ในสายผู้สอนวิชาต่างกัน มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน แตกต่างกัน
4. คณาจารย์ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความพึงพอใจในการ ปฏิบัติงาน แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำ และข้อความเฉพาะที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้คำนิยามของคำ และข้อความ เพื่อให้มีความหมายในเรื่องตรงกัน ดังนี้

1. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึงทัศนคติที่ดีของคนทำงานที่มีต่องาน ของเขา ว่างานที่ทำอยู่นี้มีส่วนดีอย่างไรหรือข้อดีของอย่างไร และในทางที่ น่าจะเป็นควรจะเป็น อย่งไร ซึ่งมีองค์ประกอบ 6 ประการ คือ

1.1 สภาพงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน หมายถึง ความสมดุลย์ของอาจารย์กับ งาน วัสดุครุภัณฑ์มีเพียงพอและทันสมัย มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในงาน ให้รับทราบท หน้าที่ตามโครงการสถานศึกษาใหม่ ความมีอิสระเสรีปฏิบัติงาน ความเข้าใจระเบียบแบบแผน กำหนดการที่มี การเดินทางไปมา ติดต่อประสานงานภายใน สภาพแวดล้อมที่ดี มีความภูมิใจ รักและผูกพันงาน บรรยากาศที่ดี และความพร้อมด้านอาคารสถานที่ต่าง ๆ

1.2 ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา หมายถึง การปฏิบัติงานสนองนโยบาย ของสำนักงานการอาชีวศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นกันเอง การติดต่อประสาน งานสะดวกรวดเร็ว และเรียบร้อยดี

1.3 ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน หมายถึง การมีสัมพันธภาพที่ดี มีการร่วมมือช่วยเหลืองานกัน ความสามัคคีปรองดอง ลดความขัดแย้ง ยอมรับและพอใจผลงานของกลุ่ม มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงานและหน่วยงานเสมอ

1.4 เงินเดือนและสวัสดิการ หมายถึง มีรายได้เพียงพอแก่การครองชีพ ไม่เดือดร้อน ค่ารักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือบุตร และค่าสอนพิเศษ ตลอดจนค่าไปปฏิบัติงานมีเพียงพอและสะดวก มีบ้านพัก ยานพาหนะและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

1.5 โอกาสก้าวหน้าที่จะได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่ หมายถึง การได้รับความสนับสนุนส่งเสริมในการศึกษาอบรม จัดสรรทุน ประชุมสัมมนา ทำปริมาณงานเลื่อนตำแหน่ง และในสถาบันใหม่จะมีโอกาสปรับเปลี่ยนตำแหน่งสูงขึ้น

1.6 ขวัญและกำลังใจในการทำงาน หมายถึง ความมีสภาพจิตที่ดีก่อให้เกิดพลังในการที่จะปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น จิตใจที่มีพลังนี้เกิดจากการได้รับสิ่งที่ดีคาดหวัง เช่น การที่มีความหวังว่าจะได้รับความดีความชอบเป็นพิเศษ หรือการได้รับคำชมเชยจากหัวหน้างาน จะทำให้เกิดจิตใจดี มีสุขและทวีความอุสาหะปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น ซึ่งขวัญกำลังใจอาจจะเกิดขึ้นในตัวบุคคลหรือกลุ่มงานก็ได้

2. คณาจารย์ หมายถึง บุคลากรทั้งหมดที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหาร การเรียนการสอน และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนในสถานศึกษา ได้แก่

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้บังคับบัญชาในสถานศึกษา ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือผู้อำนวยการสถาบัน และผู้ช่วยผู้อำนวยการ

2.2 ผู้สอน หมายถึง อาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสายวิชาของตน มีวุฒิการศึกษาตามประเภทวิชา และสาขาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร แบ่งเป็น

2.2.1 ผู้สอนวิชาชีพ หมายถึง อาจารย์ที่สอนวิชาชีพในโรงงาน หรือห้องปฏิบัติการ ของคณะวิชานั้น ๆ

2.2.2 ผู้สอนวิชาสามัญ หมายถึง อาจารย์ที่สอนวิชา สามัญและวิชาสัมพันธ์ในห้องเรียนของคณะวิชาพื้นฐานสามัญและสัมพันธ์ที่กำหนดในหลักสูตร

3. วุฒิการศึกษา หมายถึง สายวิชาที่ศึกษาสำเร็จได้รับปริญญามาแล้ว แบ่งเป็น 2 สายคือ สายปริญญาวิชาชีพ และสายวิชาสามัญพื้นฐาน และทำการสอนในคณะวิชาที่ศึกษามาแล้วนั้นด้วย

4. สถานศึกษา หมายถึง วิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 6 แห่ง

5. ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง จำนวนปีที่ปฏิบัติงานมา แยกเป็นช่วงเวลา เป็นปีจากน้อยไปหามาก